

**СПОСОБИ ЗАХИСТУ ВІД ПОШИРЕННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ:
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА****WAYS OF PROTECTION AGAINST SPREADING OF FALSE INFORMATION:
ISSUES IN THE CONTEXT OF NATIONAL LEGISLATION**

Головченко Т.О., студентка III курсу
факультету адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лукаш Є.Ю., студентка III курсу
факультету адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Формування способів захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів, а саме такого немайнового блага, як інформація, пов'язано з низкою питань, зокрема й теоретико-практичного характеру. Одна з основних проблем вироблення такої теорії – відсутність єдиного механізму, який би визначав захист від недостовірної інформації. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених дослідженню цього питання, необхідно констатувати, що в юридичній літературі так і не сформовано єдиного підходу стосовно застосування способів захисту від недостовірної інформації. Авторами здійснено огляд нормативно-правових актів, у яких закріплено способи захисту від недостовірної інформації, висвітлення їх різноманітного та спільного характеру для вироблення цілісного уявлення зазначеного поняття.

Особлива увага приділяється захисту від недостовірної інформації в мережі Інтернет, оскільки це питання є актуальним, урахувавши специфіку свободи слова в глобальній мережі. Предметом дослідження стали такі способи: право на відповідь, спростування недостовірної інформації, заборона розповсюдження недостовірної інформації. Динамічний розвиток інституту захисту від недостовірної інформації призвів до появи нового способу – видалення інформації, який поки що не знайшов свого законодавчого втілення. З огляду на це, у статті порушується актуальне питання щодо необхідності нормативного врегулювання «видалення» інформації з мережі Інтернет не тільки як способу захисту від недостовірної інформації загалом, а й від її активного поширення в майбутньому з метою захисту честі, гідності, ділової репутації особи.

В обґрунтування деяких проблем автори наводять приклади із судової практики та роблять відповідні висновки щодо деяких питань, які не знайшли своє нормативного врегулювання, пропонують шляхи вдосконалення чинного законодавства. Авторами зроблено висновок, що право особи на захист від недостовірної інформації обґрунтовується самою правовою природою людини. Це право є багатоманітним і містить у собі різні способи захисту, які, однак, потребують свого розширення.

Ключові слова: інформація, недостовірна інформація, право на відповідь, спростування інформації, заборона розповсюдження, право на захист, немайнове благо.

The formation of ways to protect civil rights and legally protected interests, and especially such intangible benefits as information is associated with a number of issues, including theoretical and practical. One of the main problems in developing such a theory is the lack of a single mechanism that would determine protection against inaccurate information. Despite the large number of research papers devoted to the study of this issue, it should be noted that in the legal literature has not been formed a single approach to the use of methods to protect against unreliable information. The authors reviewed the laws, which contain ways to protect against unreliable/false information, highlight their heterogeneous and common nature to develop a general view of this concept.

Particular attention was paid to protection against inaccurate information on the Internet. This issue is relevant due to the specifics of freedom of speech on the Internet. The subject of the study was the following methods: the right to reply, a disproof of unreliable information, a prohibition of spreading of unreliable information. The dynamic development of the institution of protection against unreliable information has led to the emergence of a new method - the deleting of information. This method has not yet found its legislative embodiment. In view of this, the article raises the topical issue of the need for regulation of "deletion" of information from the Internet not only as a way of protection against unreliable information in general, but from its active spreading in the future in order to protect the honor, dignity, business reputation of the person.

In reasoning of existence of some problems, the authors give examples from case law and draw conclusions on some issues that have not found settlement in Ukrainian legislation, suggest ways to improve existing legislation. The authors conclude that a person's right to protection from unreliable information is justified by the legal nature of man. This right is diverse and includes various means of protection, which, however, need to be extended.

Key words: the information, unreliable information, right to reply, disproof of unreliable information, a prohibition of spreading of unreliable information, the right to defense.

Постановка проблеми. Право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір – гарантується кожному. Будь-яка інформація повинна поширюватися з дотриманням законодавчих норм про її достовірність і не порушувати права інших осіб. У сучасному суспільстві інформація є не лише цінним немайновим благом для кожної людини, а й важливим стратегічним ресурсом багатьох країн світу, й України в тому числі.

Ураховуючи умови сьогодення, розповсюдження інформації в суспільстві набуває гнучкого та динамічного характеру, однак дедалі частіше виникають випадки поширення недостовірної інформації. В абзаці 3 статті 32 Конституції України для кожного громадянина чітко закріплені гарантії судового захисту, що пов'язані з правом на спростування недостовірної інформації про себе і членів

своєї сім'ї та правом вимагати вилучення будь-якої інформації [1]. Необхідно враховувати той факт, що інформаційний вплив набуває більш агресивного характеру в умовах сьогодення у зв'язку з постійною циркуляцією великого обсягу інформації в публічному просторі. Особливу увагу привертає поширення останньої саме в мережі Інтернет, оскільки в цьому випадку ми говоримо про його специфічні особливості, характерні риси: швидкість розповсюдження інформації, особливості пов'язані із суб'єктом поширення інформації та способами притягнення до юридичної відповідальності в разі розповсюдження неправдивої інформації. Інформація завжди була ефективним інструментом впливу, тому, з огляду на це, інформаційна безпека сьогодні стає пріоритетною не лише для кожної окремої людини, а й держави загалом. Тому в державі виникає обов'язок розробити систему засобів захисту від

поширення недостовірної інформації та забезпечити нормальне функціонування такого механізму.

Актуальність теми. Захист осіб від поширення недостовірної інформації завжди був актуальним, сьогодні залишається таким. Популяризація інформаційного суспільства безпосередньо пов'язана з розвитком деструктивних інформаційних технологій, пов'язаних із розповсюдження дезінформації та інформації, яка містить недостовірні відомості, що можуть порушувати честь і гідність особи, її ділову репутацію. До того ж варто зауважити, що використання деяких способів захисту від недостовірної інформації не знайшли своєї чіткої регламентації в законодавстві, хоча активно використовуються суддями під час розгляду окремих категорій справ. Актуальність у цій царині підтверджуються великою кількістю наукових праць. Зокрема, дослідженню в теоретичній і практичній сферах захисту осіб від недостовірності інформації присвячені наукові роботи А.О. Аносова, А.О. Білецької, З.М. Бржезької, Г.І. Гайдурі, Л.О. Данильчук, Р.Р. Дробожура, Н.І. Логінової, Л.А. Микитенко, З.В. Партики, В.С. Політанського, М.М. Полудьонного.

Метою статті є аналіз уже наявних способів захисту особи від поширення недостовірної інформації на основі вивчення й узагальнення доктринального доробку юридичної науки, чинного законодавства та судової практики. Для досягнення вказаної мети поставлено такі основні завдання:

- 1) здійснення аналізу загального права особи на інформацію;
- 2) визначення терміна «недостовірність» зі співвідношенням із поняттям «інформація»;
- 3) аналіз законодавчо визначених способів захисту особи від поширення недостовірної інформації;
- 4) вивчення практичних питань щодо захисту від недостовірної інформації шляхом аналізу судової практики;
- 5) виокремлення проблематики у сфері застосування різних способів захисту від поширення недостовірної інформації.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 1 Закону України (далі – ЗУ) «Про інформацію», інформація – будь-які відомості й/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

Одним із принципів, що ставиться у вимогу до поширення інформації, є її достовірність. Поняття «достовірності» є досить оціночним поняттям, оскільки, що правильне для одного, може бути неправильним для іншого. Крім того, у чинному законодавстві України не визначено поняття «достовірність». Однак науковці тлумачать і розуміють це поняття по-різному. Так деякі вчені визначають «достовірність» як властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце; відсутність помилок та упереджених суджень [3]; відповідність дійсності [4]; відповідність, адекватність та ідентичність отриманих даних фактичним умовам або властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце [5]. Отже, достовірність можна розуміти як правдиве відображення дійсності як на матеріальних носіях, так і при усній передачі інформації. Достовірність має бути об'єктивною категорією та не залежати від сприйняття інформації особою, а також від способу її передання. Згідно з положенням Постановки Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 № 1, недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекохані) [6]. Разом із тим, згідно з части-

нами першою та другою статті 30 ЗУ «Про інформацію», ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема, з огляду на характер використання мовностилістичних засобів (уживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості [2].

Згідно з частиною 1 статті 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), кожна особа має право звернутися до суду за захистом особистого немайнового або майнового права й інтересу [7]. ЦКУ також визначено перелік способів захисту свого оспорюваного, невизнаного чи порушеного права, цей перелік не є вичерпним, і судом можуть застосовуватися інші способи захисту. Що стосується захисту саме від недостовірної інформації, яка була так чи інакше доведена до відома інших людей, то варто зазначити статтю 277 ЦКУ, у якій визначається, що фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації. Вибір способу захисту особистого немайнового права, зокрема права на повагу до гідності й честі, права на недоторканність ділової репутації, належить позивачеві. Разом із тим особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини [6]. Однак усе ж такі частіше фізичні особи обирають спеціальні способи захисту.

Спеціальним способом захисту є право на відповідь особі, яка поширювала недостовірну інформацію. ЦКУ сьогодні не врегульовано питання про право на відповідь особі, адже більша увага приділена праву на спростування. Єдиним нормативно-правовим актом, який приділяє уваги цьому питанню, є Закон України «Про радіомовлення та телебачення». У статті 65 цього ж Закону зазначається, що громадянин або юридична особа, стосовно якого (якої) у програмі чи передачі телерадіоорганізації було поширено відомості, що не відповідають дійсності або порушують його (її) права й законні інтереси, має право на відповідь (коментар чи власне тлумачення обставин справи) у програмах і передачах цієї телерадіоорганізації незалежно від того, подано заяву з вимогою спростування чи ні [8]. Тобто право на відповідь і право власного тлумачення обставин на законодавчому рівні ототожнюються. Крім того, якщо ЦКУ встановлює право на відповідь будь-якої фізичної особи, то ЗУ «Про радіомовлення та телебачення» обмежує це право лише до громадян, але водночас встановлює таке право для юридичних осіб. Що стосується самого поняття «права на відповідь», то науковці трактують його по-різному. Так, на думку Р.О. Стефанчука, під правом на відповідь варто розуміти право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушеного особистого немайнового права [9].

Як уже зазначено раніше, захист від недостовірної інформації полягає в захисті від подій і явищ, відсутність чи наявність яких має бути підтверджена певними доказами, тобто не можна звертатися за захистом від оціночних суджень. Проте право на відповідь має й особа, про яку були висловлені оціночні судження. Так, у ЗУ «Про інформацію» зазначено: «Якщо особа вважає, що оціночні судження або думки принижують її гідність, честь чи ділову репутацію, а також інші особисті немайнові права, вона вправі скористатися наданим їй законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи у тому самому засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку» [2]. Це положення надає особам додаткові

гарантії, а саме право на відповідь на негативну інформацію, незалежно від того чи відповідає така інформація дійсності. Якщо акцентувати свою увагу на понятті «негативна» інформація, то виникає питання: «Негативна інформація є недостовірною інформацією чи просто інформацією, яка має певний негативний відтінок?» Відповідно до частини 3 статті 277 ЦКУ, під негативною інформацією варто розуміти інформацію, у якій стверджувалося про порушення особою законодавства, норм співжиття чи моралі. Однак, оскільки ця норма виключена з чинного ЦКУ, то, відповідно, є незрозумілим, що є негативною інформацією, адже будь-яка – позитивна або негативна – інформація може бути як достовірною, так і недостовірною. Не відображено в правовому полі й таке поняття, як «дифамація». Науковці зазначають, що змістом поняття «дифамація» є поширення недостовірних фактичних відомостей, здатних принизити чи зганьбити честь, гідність і ділову репутацію. Якщо говорити про співвідношення дифамації та негативною інформації, то їх можна визначити як родове та видове. Негативна інформація є одним із видів дифамації, що здатна принизити чи зганьбити честь, гідність і ділову репутацію. У свою чергу, дифамаційна інформація є ширшим поняттям, ніж негативна, оскільки включає в себе будь-яку недостовірну інформацію, а не лише інформацію, у якій стверджується про порушення особою законодавства чи норм моралі. На законодавчому рівні абсурдно встановлювати прямий зв'язок між якісною характеристикою інформації та її відповідністю або невідповідністю дійсності. Право на відповідь, як і право на власне тлумачення, мають розглядатися якщо не як тотожні поняття, то хоча б у сукупності, адже не виявляється можливим надати певний коментар, аргумент, не висловивши власну думку із цього приводу. Крім того, право на відповідь повинно мати певні рамки, а саме така відповідь не повинна принижувати честь і гідність іншої особи, а також якщо це відповідь на телебаченні або по радіо, має бути встановлений час виступу, аби особа надала свою відповідь, якщо це друковані чи електронні матеріали, також має бути визначено кількість сторінок для відповіді. На нашу думку, це є необхідним, щоб право на відповідь реалізувалося виключно як інструмент захисту порушеного немайнового права, а не з будь-якими іншими цілями, які могли б говорити про зловживання правом на відповідь.

Другим спеціальним способом захисту від недостовірної інформації є спростування такої інформації. Спростування як спосіб захисту є найбільш поширеним. ЦКУ встановлює, що спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка її поширила, при цьому незалежно від вини цієї особи [7]. Головна відмінність права на спростування недостовірної інформації та права на відповідь полягає в тому, що при реалізації права на відповідь особа має право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права без визнання її недостовірною, а також те, що недостовірну інформацію спростовує особа, яка її поширила, а відповідь дає особа, стосовно якої поширено інформацію.

Спростування недостовірної інформації полягає в тому, що особа, яка таку інформацію поширила на вимогу особи, про яку така інформація була розповсюджена, має визнати таку інформацію неправдивою у формі, що є ідентичною до форми чи адекватною формі поширення неправдивої інформації. Проте для виникнення в особи права на спростування потрібно визначити наявність сукупності таких умов:

- а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі в будь-який спосіб;
- б) поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача;
- в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності;

г) поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати особисте немайнове право [6].

Для правильного розуміння умов виникнення права на спростування варто відзначити, що під поширенням інформації в контексті пункту 4 Постанови Пленуму ВСУ від 27.02.2009 № 1 варто розуміти опублікування її в пресі, передання по радіо, телебаченню чи з використанням інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі. При цьому не вважається поширеною інформація, якщо вона була повідомлена особі, якої вона безпосередньо стосується [6].

Для спростування недостовірної інформації особа має право звертатися безпосередньо до суду, а також до радіо й телеорганізації, до інших засобів масового зв'язку, якими була поширена така інформація. Так, у ЗУ «Про радіомовлення та телебачення» зазначається, що громадянин або юридична особа мають право вимагати від телерадіоорганізації спростування поширених у її програмі чи передачі відомостей, які не відповідають дійсності й/або принижують честь і гідність особи. Також від імені особи заяву про спростування може подати її офіційний представник, але лише коли сама особа не має такої можливості. Особа має подати до телерадіоорганізації заяву про спростування інформації протягом 14 днів з дня поширення такої інформації, крім того, в особи з'являється обов'язок письмово повідомити про це Національну раду [8].

Однак телерадіоорганізація може відмовити заявнику в спростуванні інформації, за умови що заява складена в порушенням вимог законодавства, крім того, телерадіоорганізація набуває такого права, якщо особою пропущено строк подання такої заяви. Проте такі умови законодавства є досить суперечливими, оскільки захист порушеного немайнового права в разі розповсюдження недостовірної інформації повинен бути пріоритетним, ніж додержання формальних вимог щодо строків подачі заяви до телеорганізації. На нашу думку, у зв'язку з порушенням строку подачі заяви про спростування інформації ускладнюється можливість здійснення особою свого права на захист від недостовірної інформації.

Що стосується інших засобів масового зв'язку, то в статті 37 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» наголошено: «Громадяни, юридичні особи і державні органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність» [10]. Також цим Законом визначаються певні вимоги до опублікування спростування: обсяг спростування не може перевищувати більше ніж удвічі обсяг спростовуваного фрагменту опублікованого повідомлення або матеріалу, однак воно не може бути й меншим ніж половина стандартної сторінки друкованого тексту. Щоб звернутися з вимогою про спростування недостовірної інформації, поширеної в друкованих засобах, особам надається один рік з моменту публікації такої інформації. Звернутися до суду особа також має протягом одного року, проте не лише з моменту публікації недостовірної інформації, а й із моменту, коли особа дізналася про факт опублікування про неї такої інформації [10].

Правовим наслідком пропущення цього строку є неможливість реалізації права особи на спростування недостовірної інформації. Такого ж висновку дійшов суд у Постанові Верховного Суду від 27.06.2019 по справі № 640/1135/15-ц, де зазначається, що, відмовляючи в задоволенні позову про спростування недостовірної інфор-

мації, поміщеної в засобах масової інформації, суд виходив із того, що про розповсюдження фонограми позивач (ОСОБА_1) дізнався у 2013 році, до суду із цим позовом звернувся у 2015 році, тобто зі спливом річного строку, встановленого для спростування недостовірної інформації, відповідачами заявлено про застосування наслідків спливу позовної давності, що є підставою для відмови в задоволенні позову [11].

Деяко проблематичним є спростування недостовірної інформації, поширеної в мережі Інтернет. Проблематика спростування інформації в мережі Інтернет полягає в тому, що інколи дуже складно ідентифікувати особу, яка розповсюджувала інформацію. Крім того, інформація, поширена в мережі Інтернет, не може бути спростована остаточно, адже така інформація може бути в подальшому скопійована, передрукована чи розповсюджена іншим чином. Можна виокремити дві типові ситуації: особа, яка поширила недостовірну інформацію, є невідомою, установити її не видається можливим; навпаки, особа-суб'єкт розповсюдження інформації є відомою. У випадках, коли встановити особу, яка поширила недостовірну інформацію, неможливо, особа, права якої порушено, не позбавлена права на спростування такої інформації, проте в такому випадку, відповідно до пункту 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1, належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту, особи яких позивач повинен установити й зазначити в позовній заяві [6].

Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту є вільним, належним відповідачем буде власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації [6].

Дані про власника веб-сайту можуть бути витребувані в адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв та адреси українського сегмента мережі Інтернет.

Аналізуючи судову практику з питань спростування недостовірної інформації, можемо прослідкувати деяку тенденцію, відповідно до якої поряд зі спростуванням інформації додатково суди приймають рішення про видалення такої інформації. Ні ЦКУ, ні іншим нормативно-правовим актом видалення інформації не визначається як спосіб захисту від недостовірної інформації. Хоча такий спосіб захисту не передбачено в жодному нормативно-правовому акті, проте, з огляду як на відновлення порушення особистого немайнового права (стаття 276 ЦК), так і запобігання можливому порушенню в майбутньому застосування такого заходу, як видалення недостовірної інформації, є цілком логічним у контексті зупинення розповсюдження неправомірної інформації. Спростування останньої, на жаль, не зумовлює та не призводить до автоматичного припинення процесу розповсюдження недостовірної інформації. Особливо гостро ця проблема існує саме у випадках розповсюдження неправдивої інформації в мережі Інтернет.

У Рішенні від 12.06.2019 у справі № 753/17600/18 суд зазначає, що застосування такого способу захисту особистого немайнового права, як спростування недостовірної інформації, за умови, що така інформація залишиться загальнодоступною в мережі Інтернет і може бути в подальшому скопійована, передрукована чи розповсюджена іншим чином, не забезпечить ефективного захисту й відновлення порушеного права позивача на недоторканість ділової репутації. З огляду на зазначене, суд, урахувавши, що спосіб захисту порушеного права має бути ефективним, у цьому випадку знайшов належні підстави для задоволення позовних вимог позивача щодо зобов'язання від-

повідача видалити недостовірну інформацію з веб-сайту в мережі Інтернет, власником якого він є [12].

Отже, у цій справі суд зобов'язав відповідача, крім спростування інформації, також її видалити. Однак наведений підхід викликає безліч запитань, а саме: чи потрібно спростовувати інформацію, яка в подальшому має бути видалена, також досить суперечливим є питання, якщо спірна стаття була вже видалена, а міститься лише текст спростування, тоді виходить, що ознайомитися з текстом спростування можна, а ознайомитися зі спірною статтею, яка її містить, уже заборонено. Такий підхід, на нашу думку, є недостатньо обґрунтованим у судовій практиці: як щодо цього конкретного рішення, так й аналогічних справ, які розглядають позовні вимоги саме про видалення недостовірної інформації, оскільки не всі суди доходять висновку, що інформація підлягає видаленню. Так, у Рішенні від 30.08.2019 у справі № 278/1309/18 суд визначає, що стосовно вимоги про зобов'язання відповідачів вибачитися перед позивачем, а також вимоги про зобов'язання відповідачів видалити згадування стосовно позивача з архіву веб-сайту Житомир Онлайн суд зауважує про відсутність права в суду задовольнити вказані вимоги, оскільки примусове вибачення, а також видалення з архіву інформації як спосіб судового захисту гідності, честі чи ділової репутації за поширення недостовірної інформації не передбачено цивільним законодавством [13]. Тому суд відмовив у задоволенні цієї частини позовних вимог, хоча, урахувавши статтю 16 ЦКУ, загальні способи захисту не є вичерпними й суд може застосовувати інші на власний розсуд.

Отже, як бачимо, судова практика в питаннях видалення спірної інформації з веб-сайтів є неоднозначною. Наведені приклади показують, що позивачами нерідко заявляються вимоги про видалення спірної інформації з веб-сайтів, які переважно задовольняються судами. Проте видалення спірних публікацій із веб-сайтів може стати формою цензурування інформаційного простору, що є вкрай небезпечним для розвитку демократії. Крім того, такий спосіб правового захисту нерідко є непропорційним, що також може призвести до порушення свободи слова окремих осіб. Однак, з іншого боку, не можна не зазначити, що видалення інформації є найбільш ефективним способом захисту від поширення недостовірної інформації в мережі Інтернет. Оскільки Законом не врегульовано питання механізму спростування інформації, викладеної в мережі Інтернет, тому вважається за необхідне законодавчо закріпити як спеціальний спосіб захисту видалення недостовірної інформації. Проте таке видалення повинно мати свої межі, тобто застосовуватися у випадках пониження честі й гідності особи. Таке видалення має бути остаточним, тобто така інформація має бути «стертою» не лише на веб-сайті, на якому вона була поширена, а й в архівах такого веб-сайту. Необхідно також зауважити, що стосовно оціночних суджень таке застосування є неможливим, адже зловживання цим правом може призвести до порушення свободи вираження поглядів інших осіб.

Недостатня врегульованість цього питання стосовно видалення інформації в мережі Інтернет втілена в Законопроекті «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання розповсюдженню недостовірних відомостей у засобах масової інформації» від 12.03.2019 № 10139. Так, відповідно до положень останнього, пропонувалося внести зміни до статті 278 ЦКУ, а саме додати третю частину, яку викласти так: «Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене через поширення інформації у мережі Інтернет, суд може заборонити (припинити) розповсюдження такої інформації шляхом її видалення з відповідного ресурсу мережі Інтернет» [14]. На нашу думку, це положення врегулювало б питання й щодо поширення недостовірної інформації в мережі Інтернет, і щодо видалення такої інформації. У цьому випадку видалення трактувалося би не як додат-

ковий спосіб захисту, а як елемент способу захисту, який містить заборону розповсюдження цієї інформації саме в мережі Інтернет.

Останнім способом захисту від недостовірної інформації є заборона розповсюдження інформації, якою заподіюється шкода особистим немайновим правам. Головною відмінністю такого способу від права на відповідь, спростування полягає в тому, що заборона поширення інформації застосовується, якщо така інформація або готується до випуску у світ, або вже була випущена у світ – у газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі. Логіка така: якщо суд не може заборонити поширення такої інформації, він може вилучити матеріальний об'єкт, у якому інформація була втілена, з метою його подальшого знищення. Однак норма ЦКУ про заборону розповсюджувати інформацію викликає деякі питання: законодавцем не зазначено, що така інформація має бути недостовірною. Із цього випливає цілком логічний висновок, що будь-яка інформація, яка порушує немайнове право особи, може бути заборонена до розповсюдження. На нашу думку, застосування такого способу, як заборона поширення інформації, є крайнім заходом, може мати ознаки цензури, яка є забороненою, відповідно до статті 15 Конституції України [1], тому до нього варто ставитися обережно та зважено. Проблема полягає в тому, що недостовірною інформацією є не будь-які відомості, а тому не можна заборонити поширення оціночних суджень. До того ж, відповідно до статті 277 ЦКУ, оціночні судження не є предметом судового захисту [7]. Показовою в контексті цієї проблематики є справа за позовом народного депутата Віктора Медведчука проти видавництва «Vivat» та історика й журналіста Вахтанга Кіпіані через книгу «Справа Василя Стуса». Позов стосувався заборони розповсюдження книги, оскільки остання містила недостовірну інформацію та відомості, які принижували честь і гідність, ділову репутацію позивача. У рішенні від 19.10.2020 Дарницький районний у справі № 753/12294/2019 частково задовольнив позов на користь позивача: визнав, що деякі фрази в книзі порушують честь і гідність позивача. Однак у Постанові від 19.03.2021 (справі № 753/12294/2019, провадження № 22-ц/824/1763/2021) Київський апеляційний суд дозволив розповсюджувати книгу «Справа Василя Стуса» її авторів та скасував рішення суду першої інстанції. Цікавим у цьому рішенні суду апеляційної інстанції є те, що колегія суддів дійшла висновку про недостовірність лише частини однієї з оспорених позивачем фраз, які містяться в спірній книзі, тому за таких умов суд констатує формальність можливості застосування положень статті 278 ЦКУ в цьому випадку, проте наголошує, що з аналізу зазначеної норми вбачається, що передбачені в ній обмеження та заходи не можуть уважатися самоціллю й мають на меті виключно припинення порушення прав особи. Підстави для застосування такого способу захисту порушеного права повинні відповідати забезпеченню справедливої рівноваги при застосуванні конституційних прав на захист гідності й честі, з одного боку, і свободи слова – з іншого. Оскільки з відкритих і загальнодоступних джерел убачається, що книга під назвою «Справа Василя Стуса» визнана однією з найбільш розповсюджуваних книг в Україні у 2020 році, саме тому суд зауважив, що, зважаючи на надзвичайно широке розповсюдження,

яке книга вже набула на час вирішення справи, подальша заборона видання та розповсюдження її примірників не зможе досягнути тієї мети, яка могла б виправдати таке обмеження свободи слова. Отже, можна зробити висновок, що, отже, заборону на розповсюдження книги визнано таким заходом, що не відповідає вимогам пропорційності й розумності. Це пояснює й рекомендація суду позивачеві скористатися іншим способом захисту честі й гідності – правом на відповідь. Отже, у контексті цієї проблематики не існує єдиної судової практики, оскільки кожний такий випадок визнання факту поширення недостовірної інформації в книгах, наприклад, вирішується з урахуванням низки обставин: тиражу книги, проблематики, яка висвітлена в книзі, і навіть «популярності» книги [15].

Також досить актуальним є питання щодо заборони на розповсюдження, яка може поширюватися на інформацію, що готується до випуску у світ, тобто на майбутнє. Постає логічне питання: чи можна захистити ще не порушене право, адже однією з умов для захисту від недостовірної інформації є доведення такої інформації хоча б до однієї особи. А якщо, наприклад, автор пише автобіографічну книгу, з її змістом ніхто не ознайомлений, але є підстави вважати, що ця книга міститиме інформацію про інших людей, чи можна в такому випадку звертатися до суду з вимогою заборонити опублікувати цю книгу. Ні законодавство, ні судовою практика не дають однозначної відповіді на це питання й низку інших, які висвітлені в статті.

Висновки. Право особи на захист від недостовірної інформації фактично впливає з права особи на особисте життя й особливостей його захисту в умовах сьогодення. Саме із цієї причини створення механізмів і способів реалізації цього права сприятиме ефективному захисту основоположних прав і свобод людини та громадянина. Із цієї причини питання розширення можливостей і переліку способів захисту від розповсюдження недостовірної інформації, що порушує честь і гідність, ділову репутацію особи, стає все більш актуальним. Із кожним роком у процесі розвитку інформаційних технологій зростає потреба в нормативному регулюванні способів захисту від неправдивої інформації саме в мережі Інтернет. А питання розширення способів набуває особливого інтересу у зв'язку з розповсюдженням недостовірної інформації в мережі Інтернет. Сьогодні в національному законодавстві відсутні норми, які б прямо чи опосередковано регулювали це питання. Якщо говорити про практичні аспекти застосування норм порядку нормативно-правих актів, які регулюють питання захисту особи від недостовірної інформації, то на практиці найбільш проблематичними є питання стосовно саме розмежування недостовірної інформації та оціночних суджень, «видалення» інформації як додаткового способу захисту порушеного майнового права (застосовується переважно у випадках, коли розповсюдження інформації відбувалося в мережі Інтернет), виникнення конфлікту права на приватність і свободи слова в питаннях застосування заборони розповсюдження інформації як способу захисту від розповсюдження недостовірної інформації. У зв'язку з браком нормативного регулювання та специфікою суспільних відносин у цій сфері загалом усі вищезазначені питання можуть стати предметом окремого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.04.2021).
2. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 17.04.2021).
3. Микитенко Л.А. Парадигма забезпечення права споживача на інформацію. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 47–55.
4. Логінова Н.І., Дробожур Р.Р. Правовий захист інформації : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. С. 264.
5. Політанський В.С. Принципи інформаційно-правових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 55–60.

6. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (дата звернення: 17.04.2021).
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.04.2021).
8. Про телебачення та радіомовлення : Закон України від 12 грудня 1993 р. № 3759-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/ed20201016#Text> (дата звернення: 17.04.2021).
9. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / за редакцією Я.М. Шевченко. Київ : КНТ, 2008. С. 626.
10. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (дата звернення: 17.04.2021).
11. Постанова Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 27 червня 2019 року у справі № 640/1135/15-ц, провадження № 61-27175св18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82769495> (дата звернення: 17.04.2021).
12. Рішення Дарницького районного суд м. Києва від 12 червня 2019 року у справі № 753/17600/18, провадження № 2/753/415/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82737520> (дата звернення: 17.04.2021).
13. Рішення Житомирського районного суду Житомирської області від 30 серпня 2019 року у справі № 278/1309/18, провадження № 2/278/143/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84072592> (дата звернення: 17.04.2021).
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання розповсюдженню недостовірних відомостей у засобах масової інформації : Законопроект від 12.03.2019 № 10139. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65657 (дата звернення: 17.04.2021).
15. Постанова Київського апеляційного суду від 19 березня 2021 року у справі № 753/12294/2019, провадження № 22-ц/824/1763/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95932891> (дата звернення: 17.04.2021).